

Atf (cite): Angın, Zeynep (2022). Bir yenidenyazım örneği olarak Aynalı Pastane, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 5, 31-42.

Bir Yenidenyazım Örneği Olarak Aynalı Pastane¹

Zeynep ANGIN²

Bir Yenidenyazım Örneği Olarak Aynalı Pastane

Aynalı Pastane as An Example of Rewriting

Özet

Abstract

Bilindiği üzere masallar kültür aktarımında önemli işlevi olan edebi bir türdür. Sözlü geleneğin ürünü olan masallar nesilden nesile geçerek kültürün yeni kuşaklara aktarılmasında kilit bir rol oynamıştır. Postmodern edebiyat içerisinde önemli bir kaynak olarak kullanılan masallar bir nevi dünya edebiyatının ortak hazinesidir. Bu bağlamda düşünüldüğünde 1865 yılında Lewis Carroll tarafından kaleme alınan Alice Harikalar Diyarında adlı anlatı yaklaşık bir asır sonra Murathan Mungan'ın Üç Aynalı Kırk Oda kitabındaki Aynalı Pastane adlı anlatıda yeniden yazılması postmodernizmin okur için hazırladığı oyunlardan biridir denilebilir. Bu çalışmada Çağdaş Türk edebiyatının önemli yazarlarından Murathan Mungan'ın Üç Aynalı Kırk Oda adlı eserinde yer alan bir yeniden yazım örneği olarak Aynalı Pastane adlı anlatısı incelenmeye çalışılacaktır. Aynalı Pastane hem Lewis Carroll'ın yazmış olduğu Alice Harikalar Diyarında'nın hem de pek çok bilinen masaldan izler taşıyan bir anlatı olarak, hem metinlerarasılık hem de yenidenyazım örneği olarak oldukça başarılı bir çalışmadır. Bu bağlamda anlatı, çoğulcu inceleme yöntemi ile içinde barındığı postmodernizme ait bu öğeler dikkate dikkate alınarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

As it is known, tales are a literary genre that has an important function in cultural transmission. Tales, which were previously the product of oral tradition, have played a key role in transferring the culture to new generations by passing from generation to generation. Tales, which are used as an important source in postmodern literature, are a kind of common treasure of world literature. Considering in this context, it can be said that the rewriting of the narrative named Alice in Wonderland, written by Lewis Carroll in 1865, in the narrative called Aynalı Pastane in Murathan Mungan's *Üç Aynalı Kırk Oda*, about a century later, is one of the -successful- games prepared by postmodernism for the reader. In this study, Murathan Mungan, one of the important writers of Contemporary Turkish literature, will try to examine the narrative named Aynalı Pastane as an example of rewriting in his work named *Üç Aynalı Kırk Oda*. Aynalı Pastane is a very successful work as an example of intertextuality and rewriting, as a narrative that carries traces of both Alice in Wonderland written by Lewis Carroll and many well-known fairy tales. In this context, the narrative will be evaluated by taking these elements of postmodernism into consideration with the pluralist analysis method.

Anahtar Sözcükler: Lewis Carroll, Murathan Mungan, Alice Harikalar Diyarında, Aynalı Pastane, yeniden yazım

Key Words: Lewis Carroll, Murathan Mungan, Alice in Wonderland, Aynalı Pastane, rewriting

Makale Türü: İnceleme

Paper Type: Examination

1. Giriş

Bu çalışmada Murathan Mungan'ın *Üç Aynalı Kırk Oda* adlı romanında yer alan *Aynalı Pastane*'de, Lewis Carroll'ın *Alice Harikalar Diyarında* adlı anlatısındaki yenidenyazım bağ-

1 Bu makale, 2012 yılında IV. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyatbilimi Kongresinde sunulan "Bir Yeniden Yazım Örneği: Alice Harikalar Diyarı'ndan Aynalı Pastane'ye" başlıklı bildirinin genişletilmiş ve düzenlenmiş halidir.

2 Arş. Gör. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, e-posta: orhan.zeynep@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2083-004x

lamında değişen / dönüşen öğeler irdelenmeye çalışılacaktır. Çalışmanın amacı farklı dönem ve farklı edebiyata ait bir metnin yenidenyazım bağlamında başka bir dönem ve başka bir edebiyata ait bir eserde farklı kahramanlar aracılığıyla uğradığı değişimin izlerini sürmektir. Edebiyatın kültürlerarasında önemli bir bağ olduğu düşüncesinden hareketle, metinlerarasılık tekniği içerisinde yer alan yenidenyazım bu bağın altını çizen bir işleve sahip olarak çalışmada önemli bir yer tutmaktadır.

Postmodern edebiyatın kullandığı tekniklerden biri olan metinlerarasılık en kısa haliyle; “bir metnin, daha önce başka yazarlar tarafından yazılan metinlerden izler / parçalar taşımasıdır” (Karataş, 2004, s.396). Başka metinlere ait olan bu parçalar yazar tarafından bilinçli bir şekilde kullanılmaktadır. Dolayısıyla postmodern okur, okuduğu eserde yazarın bıraktığı izleri takip ettiğinde farklı birçok metine ulaşabilir. Metinlerarasılık; “söylemlerin iç içe geçtikleri, yapıtların üst üste gelerek birbirleriyle karıştıkları, her yazımsal metnin aslında ‘çoksesli’ olduğu, metnin ve anlamın büyük ölçüde önceki metinlerden gelen kesitlerin iç içe geçmelerine bağlı olarak üretildiği” anlayışından hareket eder (Aktulum, 2014, s.9). Yenidenyazma ise daha önce yazılmış olan metinlere ait konu, karakter ya da kurgunun önemli parçalarından biri olan mekâna ait bir öğenin başka bir yazar tarafından kendi metinde yeniden canlandırılmasını içerir. Bu bağlamda yenidenyazma bünyesi içerisinde bir dönüştürme / değiştirmeyi de barındırır. Aktulum, yenidenyazmayı “hangi türden olursa olsun, önceki bir metnin, onu taklit eden, dönüştüren, açık ya da kapalı bir biçimde ona gönderen bir başka metinde yinelenmesi” olarak tanımlamaktadır (Aktulum, 2004, s.304). Yenidenyazmada metnin yeni bir bağlamda yeni bir okur kitlesi için yazılması söz konusudur.

Öyleyse yenidenyazma işlemi özgürlüğü bütünüyle ortadan kaldırma ereği gütmmez, hatta zorunlu olduğu bile söylenebilir; çünkü her dönemde, önceki dönemlerdeki aynı okur kitlesine rastlanmaz. Zaman akışına bağlı olarak okurun bakış açısı da değişir. Yenidenyazma işlemi bir metne yeni bir açıdan bakma olanağı sağlar, yenidenyazılan metnin yeni bir gözle değerlendirilmesinin önünü açar (Aktulum, 2011: 150).

Bu bağlamda çalışmada Murathan Mungan’ın *Üç Aynalı Kırk Oda* romanında yer alan *Aynalı Pastane* adlı anlatısında Lewis Carroll’ın *Alice Harikalar Diyarında*’n dönüşen karakter ve metaforlar ele alınarak iki eser arasında yenidenyazım bağlamındaki benzer ve dönüşen öğelere ulaşmak amaçlanmaktadır. Mungan’ın ele alınan anlatısı içinde 1865 yılına ait bir metni neden yeniden yazdığı, neden bu metne atıfta bulunduğu irdelenmek istenmektedir. Genel hatlarıyla bakıldığında Alice ile tavşan arasındaki ilişki ve Alice’in tavşanı gördükten sonra yaşadığı değişimler, Aliye ve Muştik ile farklı bir kurgu içinde yeniden tasarlanmışır denilebilir. Carroll’ın *Alice Harikalar Diyarında*’ki beyaz tavşanı Mungan’ın modern anlatısı içinde İstanbul’da yaşayan bir muhabbet tellalına dönüşmüş, Alice ise Muştik’i takip eden Aliye’ye dönüşmüştür. Postmodern romanın okur için hazırladığı güzel bir oyun olarak düşünilecek bu yenidenyazım, Mungan’ın anlatısını zenginleştirmiş ve okurun merak duygusunu da arttırmıştır.

2. *Aynalı Pastane ve Alice Harikalar Diyarında Hakkında*

Murathan Mungan'ın *Üç Aynalı Kırk Oda* romanı, birbirinden bağımsız gibi gözükse ama nihayetinde organik bütünlüğe sahip olan üç bölümden oluşmaktadır. *Alice Harikalar Diyarında*, *Aynalı Pastane* ve *Gece Elbisesi* adlı bölümlerdeki kahramanların adı dikkat çekicidir. İlk anlatının kahramanı Alice, ikinci anlatı olan *Aynalı Pastane*'nin kahramanı Aliye ve üçüncü anlatı olan *Gece Elbisesi*'nin kahramanın adı Ali'dir. Üç eserde Alice-Aliye-Ali şeklinde bir dönüşüm görülmektedir ki son anlatıdaki Ali, anlatı içerisinde aynadan geçerek, hiç bilmediği bir yatakta kadın bedeninde uyanmaktadır. Dolayısıyla romanda Lewis Carroll'un Alice'i aslında her üç anlatıda yer almaktadır. İnceleme konusu olan *Aynalı Pastane*'ye dönüldüğünde, anlatının kahramanı olan Aliye ve Muştik'in Lewis Carroll'ın *Alice Harikalar Diyarında*'ki Alice ve beyaz tavşanın yenidenyazım tekniğiyle kurgulanmış olduğu görülmektedir. Alice ve beyaz tavşan arasındaki ilişkinin benzeri Aliye ve Muştik arasındadır.

Kendisinden sonra yazılan pek çok anlatıya ilham veren Lewis Carroll'un *Alice Harikalar Diyarında* adlı anlatısı Alice adlı küçük bir kızın gördüğü rüya üzerine kuruludur. Alice, ablası ile birlikte nehir kıyısında otururken birdenbire üzerinde yeleği ve cebinde saati olan, konuşan bir tavşan görür. Kendisini meşgul edecek bir şeyler ararken karşısına çıkan bu tavşanı takip eden Alice, tavşanın atladığı delikten atlar ve böylece Alice'in macerası başlar. Murathan Mungan'ın *Aynalı Pastane* adlı anlatısı ise içindeki aynalar nedeniyle adı Aynalı Pastane'ye çıkan pastanede çalışan Aliye'nin Muştik adlı muhabbet tellalını takip edip pastanedeki aynalardan birinden geçerek başlattığı masalını anlatır. Beyoğlu'nda eski bir pastaneden çalışan Aliye, her gün kasa başında durup, pastaneye gelen müşterileri izler ve kendisini hep daha zengin bir hayatın içinde düşler. Pastaneye eskiden beri gelen Muştik, Aliye'yi takibi altına almış ve kızın hayalini kurduğu hayatı ona sunabileceğini söylemişti. Muştik'in güzel vaatlerinin büyümesine kapılan Aliye, onu takip etmeye karar verdiğinde, çalıştığı pastanedeki aynalardan biri içinden geçip, bambaşka bir hayata adım atmıştır. Hayalindeki zengin yaşamı, aynanın içinden geçip İstanbul'un en gözde hayat kadını olarak yaşamaya başlamıştır.

3. *Yenidenyazım Bağlamında Aynalı Pastane*

Aynalı Pastane ve Alice Harikalar Diyarında'ya yenidenyazım bağlamında bakıldığında ilk olarak dikkati çeken kahramanların Alice-beyaz tavşan, Aliye- Muştik olduğu görülür. Bu bağlamda anlatılarda öne çıkan kahramanlar üzerinden iki eserin kurgularını takip ederek Mungan'ın eserinde *Alice Harikalar Diyarında*'nın izlerine ulaşmaya çalışılacaktır.

Murathan Mungan'ın *Üç Aynalı Kırk Oda* adlı romanında metinlerarasılık ve yenidenyazım tekniklerini bir arada kullandığı görülmektedir. İnceleme konusu olan *Aynalı Pastane* özelinde bu duruma bakıldığında ilk olarak yenidenyazım bağlamında *Alice Harikalar Diyarında*'nın varlığı dikkat çekmektedir. İkinci olarak da anlatının içinde metinlerarasılık bağlamında dikkat çeken dünya masallarına ait göndermelerin bulunduğu söylenebilir. Okur, Aliye'nin yaşadıklarını takip ederken farklı metinlere ait göndermelere de ulaşabilmektedir.

Alice Harikalar Diyarında ve *Aynalı Pastane*'de okurun karşısına ilk olarak kahramanların yaşadığı sıradışı geçişler çıkar. Burada kahramanların yaşamış olduğu değişim için "geçiş" ifadesinin kullanılmasındaki amaç, her iki kahramanın –biri delik, diğeri ayna aracılığıyla-girmiş oldukları yerlerin onları farklı bir mekâna, dünyaya geçiş yapmalarını sağlamış olmasıdır. *Alice Harikalar Diyarında* nehir kıyısında kitap okuyan ablasıyla oturan Alice'in canının sıkılması ve bunun üzerine macera arayışına girmesiyle başlar. Alice, can sıkıntısını gidermek için aklından çeşitli seçenekler geçirir:

Yapacak hiçbir şey yoktu; bir iki kez uzanıp ablasının okumakta olduğu kitaba göz atmış, fakat kitapta hiç resim ve konuşma göremeyince, aklından "İçinde resim ve konuşma olmayan bir kitap ne işe yarar ki?" diye geçirmişti (Carroll, 2011, s.4).

Alice'in nehir kıyısında yaşadığı can sıkıntısının benzerini Aliye uzun zamandır hissetmektedir. Yoksul bir ailenin kızı olan Aliye, çalıştığı pastanenin puslu aynalarına bakıp kurduğu hayallerle tüm gününü geçirmektedir. Aslında Aliye, sıradan hayatının sınırları içerisinde farklı bir yaşamın düşleri ile günlerini geçirmektedir ve Alice benzer bir can sıkıntısı vardır.

Kasada oturuyordu bütün gün. Bütün dünyayı buradan görüyordu. Bunlarla görüyordu. Ona, dünyayı bunlar sağlıyordu. Geriye dünya kalmıyordu oysa, geriye hiçbir şey kalmıyordu, olsun. Başka bir hayat bilmiyordu (Mungan, 2010, s.111).

Alice'in nehir kıyısında otururken yaşadığı can sıkıntısı karşısında aniden beliren beyaz tavşanla bitmiştir. Beyaz tavşanın acele hareketlerini takip eden Alice, beyaz tavşana yetişebilmek için onun gibi hızlı bir şekilde harekete geçmiştir. Aliye ise Muştık ile tanışmasının ardından tıpkı Alice ve beyaz tavşanda olduğu gibi farklı bir sürece adım atmıştır. Her iki eserde görülen bu değişimdeki büyük farklılık ve hız Tavşan ve Muştık'in "birden" belirmesiyle başlar. Burada görülen bu ani belirmeler her iki eserin akışı açısından oldukça önemlidir.

Tam papatyalardan bir zincir yapmanın, ayağa kalkıp papatya toplama zahmetine değip değmeyeceğini düşünürken (elinden geldiğince düşünmeye çalışıyordu, çünkü sıcak hava uykusunu getirmiş, onu aptallaştırmıştı) birden çok yakından pembe gözlü bir Beyaz Tavşan koşarak geçti (Carroll, 2011, s.4).

Sıcak havanın uykusunu getirdiği, onu mahmurlaştırdığı sırada Alice yanından geçen Beyaz Tavşan'ın ardından canlanıp, tavşanı merak ederek onu izlemeye başlamıştır. Aliye ise muhabbet tellalı olarak bilinen Muştık'i daha önceleri çalıştığı pastaneye geldiğinde görmüştür. Muştık ile ilgili izlenimleri şöyledir:

Bembeyaz takım elbise giyerdi. Hafif, tiril tiril ketenler. Tavşana benzerdi. Dudakları da tavşan gibiydi. Bir tek burnu beyaz olan, sivri topuklu, siyah mokasen ayakkabılar; köstekli saatini taktığı parlak kırmızı bir yelek; bazen içinden ikinci bir tavşan çıkacağını umduran eski bir şapka; bazen şık bir baston(…) Sık sık yelek cebinden gösterişli bir hareketle çıkardığı köstekli saatine bakar, bir giz onaylıymuş gibi müphem bakışlarla başını sallardı. Hep acelesi varmış gibi görün-

mesine karşın, sanki çok kişinin bilmediği şeyler biliyordu (Mungan, 2010, s.115).

Muştik ile ilgili bu tasvirde dikkatleri ilk çeken şey Muştık'ın *Alice Harikalar Diyarında*'daki tavşanla olan benzerliğidir. Muştık yalnızca fiziki olarak bir tavşana benzemez aynı zamanda beyaz takım elbisesi ile de tavşan görüntüsünü tamamlar. Üstelik tıpkı Alice'in karşısına çıkan tavşan gibi yeleğinin cebinden çıkardığı saatine sık sık bakar ve acele ile hareket eder. Muştık'ı pastaneye gelen bir müşteri olarak tanıyan Aliye'nin Muştık ile esas tanışması Aliye'nin Beyoğlu'ndaki bir parfümeri dükkânında kendine engel olamayarak çantasına atıverdiği parfüm şişesini tezgâhtarın çantasından çıkarıp, Aliye'nin utanç ve şaşkınlık içerisinde adeta donup kaldığı bir anda Muştık'ın "aniden" dükkândan içeri girmesiyle olur.

İşte tam bu sırada, neredeyse bir film hilesi gibi, ansızın dükkânın kapısında belirmişti Muştık, ilkin Aliye'yi, genç irisi tezgâhtarın kalın pençelerinden tek bir hareketle kurtarmış, ardından, ortada ciddi bir yanlış anlama olduğuna, aslında hayli varlıklı olan genç hanımın dalgınlığına karşılık, ona büyük ayıp edildiğine dair uzun ve ağdalı cümlelerle dükkân sahibini inandırmış, sonra da o kış beyazı ceketinin iç cebinden çıkardığı domuz derisinden yapılmış, kalın, tok cüzdanındaki mor banknotları, sihirbaz parmağı hareketlerle ödediği yetmiyormuş gibi, Aliye'ye, iki şişe koku daha almış, kendine de bir tüp "Necip Bey" briyantiniyle, erkekler için bir kutu pirinç pudrası ve bir şişe yüz kremi sardırılmıştı (Mungan, 2010, s.132).

Beyaz Tavşan ve Muştık'ın birdenbire ortaya çıkmaları Alice ve Aliye'yi şaşırtmakla birlikte onların hayatlarına bir hareket katar. Alice Beyaz Tavşan sayesinde, Aliye de Muştık sayesinde sıkıcı hayatlarını geride bırakıp hayatlarını değiştirecek bir yolculuğa çıkarlar. Alice ve Aliye'nin çıktığı bu yolculuklar benzerdir. Beyaz Tavşan'ı gören Alice;

(...) içini kasıp kavuran bir merakla Tavşan'ın peşi sıra koşarak tarlayı geçti. Tam bu sırada Tavşan'ın hemen çitin altındaki büyük bir tavşan deliğinden aşağı atladığını gördü. Tekrar nasıl yukarı çıkacağını aklından bile geçirmeden Tavşan'ın ardından kendini aşağı bıraktı. Tavşan deliği önce düz bir tünel gibi uzanıyor, sonra birden aşağı doğru eğim alıyordu; bu eğim o kadar keskindi ki, Alice durmayı düşünecek zamanı bulamadan kendisini oldukça derin görünen bir kuyuya düşerken buldu (Carroll, 2011, s.5).

Alice'in Beyaz Tavşanı izlediği gibi Aliye de Muştık'ın aynadan geçişini izledi. Aynadan ilk olarak Muştık geçti ve "çabuk ol, arımdan gel, her şeye geç kalıyoruz" diye Aliye'ye seslendi. Aliye Muştık'ı dinledi ve onu takip ederek aynadan içeri girdi.

Aynanın içinden nasıl geçtiğini anlamamıştı bile, bir anda aynanın içinden geçmiş ve kendini başka bir iklimde buluvermişti. Havadaki ağırlık dağılmış, yerini taze, temiz kır havasına bırakmıştı. Dönüp ardına baktığında, aynanın öte tarafında bıraktığı pastanenin, kalın bir sigara dumanı içinde yüzen masaların ve insanların yavaş yavaş küçüldüğünü, giderek gözden kaybolduğunu gördü. Sanki bir kuyunun içinde yol alıyordu ve geride bıraktığı kuyunun ağzındaki pastane, yavaş ya-

vaş siliniyor, yerini puslu bir belirsizliğe, yağmur öncesinin sıkıntılı gökyüzüne bırakıyordu. Geçmişin bu boğucu havasını geride bırakıp önündeki taze, temiz kır havasını solumaya devam etti. İçini yokladı. Pişmanlık duymuyordu. Belirsiz bir gelecek, her şeyi belli bir geçmişten çok daha iyi ve ümit vericiydi (Mungan, 2010, s.176).

Alice can sıkıntısından kurtulmak amacıyla hızla hareket eden tavşanın nereye gittiğini merak ettiği için tavşanın girdiği kuyuya düşmüştür. Aliye ise Muştık'ın vaat etmiş olduğu zengin ve gösterişli yeni hayatına ulaşmak için bilinçli olarak aynanın içinden geçmiştir. Her iki kahraman bu düşüş/ geçiş ile birlikte yeni bir başlangıç yaşamışlardır. Bu başlangıçlar da anne arketipinin farklı görünümünden olan "kuyu" aracılığıyla sağlanmıştır. Aliye'nin içinden geçtiği ayna da anlatıda bir kuyu şeklinde tasvir edilmektedir. Bilindiği üzere anne arketipi, Carl Gustav Jung'un Dört Arketip adlı eserinde belirttiği gibi, insanlığa ait en eski kavramlardan biridir. "Anne arketipinin oldukça geniş sınırları bulunmaktadır. Anne, büyük anne, üvey anne gibi ilişki içinde bulunan herhangi bir kadın, geniş anlamda kent, gök, toprak, orman, deniz, yeraltı dünyası, ay; dar anlamda doğum ve dölleme yeri olarak tarla, bahçe, mağara, ağaç, kuyu, daha dar anlamda ise rahim, her tür oyuk biçimi ifade etmek için kullanılır" (bkz. Jung, 2015: 21-22). Alice oldukça derin görünen bir kuyuya düşerken Aliye de içinden geçtiği ayna ile birlikte sanki bir kuyunun içinde yapıyordu yolculuğunu. Alice kuyunun içinden geçerek, Aliye de aynanın içinden geçerek yeni bir hayata başlar. Sezer'e göre, masalarda kahramanların önemli bir aksesuarı olan ayna, Mungan'ın anlatılarında masal dünyasına yapılan yolculukların başlangıç ve bitiş aşamasıdır (Sezer, 2010, s.266). Aliye, aynanın içinden geçerek kendi masalını yaşamaya başlar ve bu masalı terk etmek istediğinde yine aynadan geçerek dışarı çıkması gerekir. Bu noktada *Alice Harikalar Diyarında*'da yer alan delik / kuyu metaforu ile *Aynalı Pastane*'de yer alan ayna metaforlarının benzer olduğunu söylenebilir. Her ikisi de geçişi, başlangıcı ve değişimi anlatmak için kullanılmışlardır.

Alice nehir kıyısında otururken gördüğü Tavşan'ı takip ederek başlayan yolculuğunda ilk olarak cam bir masayla karşılaşır. Alice burada, üzerinde "beni iç" yazan şişedeki içeceği içer ve boyu yirmi beş santime dek küçülür. Ancak masanın üzerinde unuttuğu bahçenin anahtarı için boyunun uzaması gerekmektedir. Alice, anahtara ulaşabilmek için üzerinde "beni ye" yazan bir kek yer ve boyu uzar. Böylece Alice artık karşısına çıkan bazı nesnelere yiyip-içerek boyunun uzayıp, kılacağını öğrenir.

Alice, keki yer yemez boyu istediğinden daha fazla uzar. Tavşan'ın eldiveni ve yelpazesi boyunun tekrar kılmasını sağlasa da anahtar cam masanın üzerinde kaldığı için bahçeye ulaşamaz. Masal, bu şekilde Alice'in karşısına çıkan çeşitli nesnelere kullanması ya da yiyecekleri yemesi ile küçülüp, büyüyerek kendini bulma çabası içinde ilerler. Alice, kuyudan içeri girdiği andan itibaren yaşadığı değişimlerle farklı bir tecrübe yaşayıp bedenindeki değişimleri gözlemlemektedir. *Aynalı Pastane*'de ise Murathan Mungan Alice'in yaşadığı değişimleri adeta okuru için özetler ve anlatıda Masal Bekcisi, Aliye'yi tıpkı Alice gibi yaşayacağı değişimler gibi değişimler yaşayacağı konusunda uyarır:

Bak dikkatli ol, bu masalı kendin istedin, ama günün birinde masalında kilitli kalabilirsin, demiş. Gerçi bu tehlike, bütün masallar için vardır ama, bu gibi masalarda daha da çoktur, ona göre dikkatli olmalısın. Benim de çok canım sıkılıyor burada, başımı beklediğim bunca masal yordu beni. Ben de seninle birlikte geleceğim, yazgı dönümlerinde sana yiyeceğini, içeceğini ben vereceğim, işte o zamanlarda değişeceksin, demiş. Hep aynı kalmak için çok çabuk yer değiştirmek gerekir. Bunu masalın içindeyken kendin de göreceksin zaten. Merak etme, ben yanında olacağım. Masalında teklediğin zamanlarda karşına çıkacağım (Mungan, 2010, s. 164).

Burada Murathan Mungan *Alice Harikalar Diyarında* masalının genel kurgusundan bahsetmiş, aynı zamanda *Alice Harikalar Diyarında*'daki tavşanın rolüne değinmiş ve *Aynalı Pastane* öyküsünün içerisinde yer alan başka bir öykü ile kendi öyküsünün kahramanı Aliye'yi, yine kendi öyküsündeki kahraman olan Muştik'e benzeyen Masal Bekçisi aracılığıyla uyarmıştır.

Alice Harikalar Diyarında'da Alice'in masal boyunca boyunun sürekli uzayıp kısalarak yaşadığı fiziksel değişimleri ve uyum sıkıntısını Demirkol, Alice'in erginleşme dönemini yaşamaması olarak yorumlar. Demirkol'a göre; Alice'in yolculuğu boyunca vücudunun boyu sürekli değişir. Vücudunun sürekli büyüyüp küçülmesi, çocuk olarak Alice'in çocukluktan yetişkinliğe geçiş ve uyum zorluğunu simgeler (Demirkol, 2008, s.138). Tavşan deliğinden geçerek sıkıcı hayatından macera dolu bir yolculuğa geçiş yapan Alice, bu yolculukta çocukluktan erginliğe geçiş yapar. Ergenliğe geçiş, ergenlikten yetişkinliğe geçiş masalarda sıklıkla kullanılır. Ana hedefi çocuğu yetişkin yaşamına hazırlamak olan masallar, ağırlıklı olarak ergenliğin sona eriş sürecini konu edinir (Sezer, 2010,s.33). Alice'in yaşadığı geçişe benzer bir geçişi *Aynalı Pastane*'de Aliye bekâretini kaybedip, genç kızlıktan kadınlığa geçiş olarak yaşar. Muştik, bakire genç kızlarla birlikte olan bir gazete patronunu Aliye'nin ilk müşterisi olarak ayarlamıştır.

(...) Bir de ilk gece hatrası kanlı çarşaf koleksiyonu vardır. Her çarşafın üzerine günün tarihini yazdırıp dolaplara kaldırır. Dolap dediysem, öyle iki kapılı, üç kapılı gardırop değil, üst üste dizili ince kesimli çekmecelerin gömülü bulunduğu duvarlar boyu dolap! Yerde kül rengi bir taban halısı. Tepeden aydınlatan soğuk, gri bir ışık. Morg gibi aynı (Mungan, 2010, s. 141).

Alice'in eser boyunca sürekli boyut değiştirmesinin ergenliğe geçişi temsil ettiği düşünülürse, Carroll'ın "bahçe"yi bu anlamda bir metafor olarak kullandığı görülecektir. Alice için bahçe, eser boyunca uğruna tehlikelerin atlatıldığı bir yer olarak betimlenir. Bu bağlamda bahçe, Alice'in bir bakıma ergenliğe geçişini ve erginleşmesini yaşayacağını mekân olarak görülmektedir. Bu yüzden Alice, erginleşme sürecini tamamlayıncaya kadar bahçeye girememektedir. Alice bu süreci ancak eserin sonunda tamamlar ve böylece bahçeye girebilir (Pala, 2012, s.67). Sekizinci bölümünde bahçeye ulaşan Alice, üç bahçivanın beyaz gülleri kırmızıya boyadığını görür. Bu noktada Alice'in ergenliğe geçiş sürecinde yaşadıkları bahçe metaforu ve beyaz güllerin kırmızıya boyanmasıyla verilmiştir denilebilir. Renk simgeçiliğinde masumiye-

tin simgesi olarak beyazın kırmızıya boyanması erginleşme dönemine işaret etmektedir. *Aynalı Pastane*'de Aliye'nin Muştık'ı takip ederek aynadan geçişi ile başlayan yolculuğunda kadınlığa geçişi de Alice'in yaşadıkları ve hissettiklerine benzerdir. Muştık'ın Aliye için bulduğu ilk müşteri bakire kızlarla birlikte olduktan sonra kızların bekâretlerinin bitişini simgeledikleri için kan lekeli beyaz çarşafı morga benzeyen çekmecelerde saklayan bir gazetecidir. Buradaki kan lekeli beyaz çarşaf ile kırmızıya boyanan beyaz güllerin benzer metaforlar oldukları düşünülmektedir.

Alice Harikalar Diyarında'da Alice sürekli yedikleriyle, içtikleriyle ya da kullandığı nesnelere boyut değiştirir. Alice, fiziksel olarak yaşadığı bu değişimlerin yanında bir kimlik karmaşası da yaşar.

Bu sabah kalktığımda ben aynı Alice miydim? Yanlış anımsamıyorsam kendimi biraz farklı hissediyordum. Fakat eğer aynı değilsem sıradaki soru 'O zaman ben kimim?' olmalı, ah, bu çok karışık bir durum!" ve böylece Alice, belki onlardan biriyle değişmişimdir düşüncesiyle kendisiyle yaşıt olan tanıdığı bütün çocukları bir bir gözünün önünden geçirdi (Carroll, 2009, s.14).

Alice'nin yaşadığı kimlik karmaşasının benzerini Aliye de yaşar. Aliye kendi yaşadığı masalının içinde kendi kimliğini kaybeder.

Neden sonra Aliye, bir şey açıklarcasına değil, daha çok içini döker gibi anlatmaya başlıyor: Yabancıyım Muştık. Hangi zamana gidersek gidelim, yabancıyım. Hangi erkekle beraber olursam olayım, yabancıyım. Kendime yabancıyım. Vücuduma, alışkanlıklarıma, zevklerime yabancıyım. Ben kimim? Başkalarının düşüncelerinin bir parçasıyım yalnızca. Bir uzuyor, bir kısalıyorum. Devler arasında cüce, cüceler arasında dev oluyorum (Mungan, 2010, s. 215).

Burada Aliye'nin söylediği "bir uzuyor, bir kısalıyorum" cümlesi ile karşımıza kendi masalı içinde sürekli uzayıp kısalan Alice çıkmaktadır.

Görüldüğü üzere Alice ve Aliye'nin sıkıcı hayatlarını değiştiren yolculukları, bu yolculuklarında yanlarında bulunan kılavuzları, yolculuk boyunca yaşadıkları birbirine benzerdir. Alice ve Aliye'nin yaşadığı masalların yalnızca sonu farklıdır. Alice'in yaşadıklarının hepsi bir rüyadır, gözlerini açtığında ablasının kucığında onunla birlikte oturduğu bahçededir. Aliye ise Alice göre oldukça şanssızdır. Yaşadığı her şeyin bir masal olduğunun farkında olan Aliye kendi masalının içinde kilitli kalır. Her ne kadar Aliye aynadan geçmeden önce Muştık'ın sözleri üzerine geri dönebileceğini düşünse de, masalın sonuna gelip, geri dönmek istediğinde çıkışın olmadığını öğrenir.

Biliyorsun sana hiç yalan söylemedim Aliye, hiçbir zaman, diyor Muştık. Anlaşmamız bunu gerektiriyordu çünkü. Yalnız başlangıçta, yola çıkmadan önce söylediğim tek yalan vardı, bunun dışında hiçbir yalan söylemedim sana.
Uzaktan bir gong sesi vuruyor.
Bir tek yalan mı?

Evet, bir tek yalan söyledim. Bir büyük yalan. Ne yazık ki, o bir tek yalan da bütün doğruların üstünü örtüyordu.

Neymiş o? diye merakını ve kızgınlığını bastırmaya çalıştığı bir sesle soruyor Aliye.

Hiçbir zaman geri dönüş yoktur! (Mungan, 2010, s. 217-218).

Burada Muştık'ın söylediği “yol insanı başkalaştırır” ifadesi Alice ve Aliye'nin yaşadıklarını özetler niteliktedir. Alice ve Aliye kendi masallarında bir yolculuk yaşamış, bu yolculukla birlikte bir başkalaşım yaşamışlardır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Alice çocukluktan erginliğe geçip olgunlaşırken, Aliye de kadınlığa geçip yaşadıklarıyla olgunlaşmıştır. Ancak Alice uyanarak masalından ayrılmış, Aliye ise kendi masalı içinde geri dönemeden kilitli kalmıştır.

4. Sonuç

Murathan Mungan'ın *Üç Aynalı Kırk Oda* adlı romanında yer alan *Aynalı Pastane* adlı anlatıya metinlerarasılığın kullandığı tekniklerden biri olan yenidenyazım bağlamında bakıldığında yazarın anlatısında, Lewis Carroll'ın 1865 yılında yazmış olduğu *Alice Harikalar Diyarında* adlı eserini yenidenyazım tekniğiyle kullanmış olduğu görülmektedir. Carroll'un eserinin kahramanının adı Alice iken, Mungan'ın anlatısındaki kahramanın adı Aliye'dir. Esasında *Üç Aynalı Kırk Oda*'da yer alan üç anlatının ana kahramanların isimleri Alice'i çağrıştırmaktadır. İlk anlatıdaki kahramanın adı Alice; ikincisinin Aliye; üçüncüsünün ise Ali'dir ve son anlatıdaki Ali, hikâyenin sonunda bir aynanın içinden geçerek farklı bir şehirde bir kadın bedeni içinde uyanır. Bu açıdan bakıldığında her üç anlatıda *Alice Harikalar Diyarında*'nın izleri bulunmaktadır. *Aynalı Pastane* özelinde irdelendiğinde Lewis Carroll'ın yazmış olduğu *Alice Harikalar Diyarında* adlı eserdeki Alice ve beyaz tavşanın, *Aynalı Pastane*'de Aliye ve Muştık olarak yeniden kurgulandığı gözlemlenmektedir. *Aynalı Pastane*'de Muştık'ın, *Alice Harikalar Diyarında*'ki beyaz tavşanla olan benzerliği yine oldukça ön plandadır. Muştık, beyaz keten kıyafeti ve aceleci tavırlarıyla tıpkı Alice'i tavşan deliğine sokan beyaz tavşana benzer. Burada dikkatleri çeken bir diğer nokta Aliye ve Alice'in benzer can sıkıntıları yaşaması; benzer şekilde aniden hayatlarına giren tavşan ve Muştık'i takip etmeleri; bir delik ve aynadan içeri girip bambaşka dünyalara ulaşmalarıdır. Yine burada Murathan Mungan'ın Carroll'un kullanmış olduğu kuyuya benzer bir arketip olarak aynayı kullanmış olduğu görülmektedir ki esasında aynanın içinde Aliye tıpkı bir kuyu ya da tünel gibi bir ortamdan geçmektedir. Her iki eserde yer alan bu geçiş noktaları, karakterlerin yaşayacağı değişimi de içermektedir. *Alice Harikalar Diyarında*'ki bu geçiş, Alice'in ergenliğe geçiş süreciyle, *Aynalı Pastane*'de ise Aliye'nin genç kızlığı sembolize eden bekâretini kaybedip kadınlığa geçişini de simgelemektedir. Ve her iki kahraman da bu geçişin ardından, geçişin hemen önceki hallerinin çok uzağındadır. Tüm bu bulguların ışığında Murathan Mungan'ın *Üç Aynalı Kırk Oda* adlı anlatısında yer alan *Aynalı Pastane* adlı anlatısı içerisinde yenidenyazım tekniğini kullanarak *Alice Harikalar Diyarında* adlı anlatıyı kendi anlatı kurgusu içerisinde ustalıkla bir şekilde kullanmış olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca yine aynı anlatıda yazar farklı masallara da atıfta bulunmaktadır. Bu bağ-

lamda *Aynalı Pastane* anlatısının içerisindeki masal öğelerinin incelenmesi başka bir çalışmanın konusu olabilir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Aktulum, K. (2004). *Parçalılık Metinlerarasılık*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Aktulum, K. (2011). *Metinlerarasılık / Göstergelerarasılık*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Aktulum, K. (2014). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Carroll, L. (2011). *Alice Harikalar Diyarında*. Çeviren: Sinan Ezber, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Demirkol, N. (2008). İngiliz Roman Geleneğinde Çocuk Edebiyatının Gelişimi: Arketipçi Eleştiri Kuramına Göre Alice Harikalar Diyarında, Define Adası, Orman Kitabı Eserlerinin İncelenmesi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları (İngiliz Dili ve Edebiyatı) Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Jung, C. G. (2015). *Dört Arketip*. Çeviren: Zehra Aksu Yılmaz, İstanbul: Metis Yayınları.
- Karataş, T. (2011). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Sütun Yayınları.
- Mungan, M. (2010). *Üç Aynalı Kırk Oda*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Pala, A. (2012). *Lewis Carroll'ın "Alice Harikalar Diyarında" Adlı Eserinin Murathan Mungan'ın "Alice Harikalar Diyarında" Adlı Eserinde Postmodern Yönelimlerle Yeniden Yazılması*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sezer, M. A. (2010). *Murathan Mungan ve Halk Bilimi*. Ankara: Maya Akademi.
- Sezer, M. Ö. (2010). *Masallar ve Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Extended Summary

Intertextuality, which is one of the techniques used by postmodern literature, in its shortest form, is that a text carries traces / parts of texts written by other authors before. These parts belonging to other texts are used consciously by the author. Therefore, the postmodern reader can reach many different texts when he follows the traces left by the author in the work he reads. Rewriting, on the other hand, involves the re-enactment of an item belonging to the subject, character or place, which is an important element of the fiction, by another author in his own text. In this context, rewriting also includes a conversion / replacement. Rewriting involves writing the text in a new context for a new audience. In this study, it is aimed to reach the similar and transforming elements in the context of rewriting between the two works by considering the transformed elements of Lewis Carroll's *Alice in Wonderland* in the narrative named *Aynalı Pastane* in Murathan Mungan's novel *Üç Aynalı Kirk Oda*.

It is seen that Murathan Mungan uses intertextuality and rewriting techniques together in his novel, *Üç Aynalı Kirk Oda*. Novel consists of three parts, *Alice in Wonderland*, *Aynalı Pastane* and *Gece Elbisesi*. These sections, which seem to be independent from each other, actually form an organic unity in themselves with the intertextuality and rewriting techniques used by the author. The text in which the rewriting technique is most frequently used in the novel is Lewis Carroll's narrative called *Alice in Wonderland*. In addition to this narrative, it draws attention that many tales come to life in the narrative with the rewriting technique, especially in the second part, *Aynalı Pastane*.

Lewis Carroll's story *Alice in Wonderland*, which inspired many narratives written after him, is based on the dream of a little girl named Alice. While sitting by the river with her sister, Alice suddenly sees a talking rabbit wearing a vest and a watch in her pocket. Alice, who follows this rabbit who comes across while looking for something to occupy herself, jumps out of the hole where the rabbit jumped, and thus Alice's adventure begins. Murathan Mungan's *Aynalı Pastane* tells the tale that Aliye, who works at the bakery, which became known as Mirrored Patisserie due to the mirrors inside, started by following the mustik talker and passing through one of the mirrors in the patisserie.

In *Alice in Wonderland* and the *Aynalı Pastane*, the reader first encounters the extraordinary transitions experienced by the protagonists. The purpose of using the expression "transition" for the change experienced by the heroes here is that the places where both heroes entered – one through a hole and the other through a mirror – enabled them to pass into a different space, the world.

The first thing that attracts attention in Mustik is the similarity of the rabbit from *Alice in Wonderland*. Mustik not only looks like a rabbit physically, but also completes the rabbit image with his white suit. Moreover, just like the rabbit in front of Alice, he often looks at the watch he takes out of his vest pocket and moves in a hurry.

As Alice wondered where the rabbit, which was moving fast to get rid of her boredom, fell into a very deep well. Aliye, on the other hand, deliberately went through the mirror to reach the rich and flamboyant new life promised by Mustik. Both heroes experienced a new beginning with this fall/transition. These beginnings were provided through the "well", which is one of the different aspects of the mother archetype. Since the mirror that Aliye passes through is depicted as a well in the narrative, the mirror that Aliye passes through in *Aynalı Pastane* is a representation of the mother archetype, just like the well. While Alice was falling into a very deep well, Aliye was traveling in a well with the mirror she was passing

Zeynep ANGIN

through. Alice starts a new life by passing through the well and Aliye passing through the mirror. Aliye begins to live her own fairy tale by going through the mirror, and when she wants to leave this fairy tale, she has to go out through the mirror again. At this point, it can be said that the metaphor of the hole / well in *Alice in Wonderland* and the metaphor of the mirror in *Aynalı Pastane* are similar.